

# DOKUMENT



**EXPRESSEN** SVERIGES BLODIGA HISTORIA 1:10

MÅNDAG 13 JULI



## Havets härskare

**TOLV SIDOR:** I tre århundraden plundrade och mördade vilda vikingar i Europa och ända ner till Kaspiska havet

# Vikingarna satte motståndare i tre

■ ■ Skeppen med det blodröda drakhuvudet härskade på haven.

■ ■ I tre århundraden plundrade och mördade de vilda vikingarna i Europa och ända ner till Kaspiska havet.

■ ■ De tog sig fram på floderna i nuvarande Ryssland och gick i land på en okänd kontinent som skulle få namnet Amerika.

■ ■ Vikingarna satte skräck i sina motståndare.

■ ■ – De gick till attack med stor hänsynslöshet. Den krigare som inte visade brutalitet förlorade i respekt, säger den norske historikern Kim Hjarðar.



iden är ond, och grymmast av alla är en bjässe till karl som heter Ingjald.

Han har just blivit kung över svearna, hans lilla

kungadöme heter Tiundaland, och han drömmer om att bli den mäktigaste av alla vikingar.

Mannen, som går till historien under namnet Ingjald Illråde, vill skapa ett centralstyrt rike, ett Svitjod.

Det händer på 600-talet, och då styr småkungar över ett lapptäcke av häradar. I Tiundaland ligger Uppsala och alla svears ting. Där hålls varje vinter stora blot.

Ingjald växer upp som en blek, blyg och försagt pojke. Det är opassande för en kungason.

Snorre Sturlasson, den isländske skalden som på 1200-talet skrev Eddan och de nordiska kungasagorna, beskriver i "Ynglingasagan" hur det går till då den förskrämd gossen förvandlas.

*"Den blinde Svipdag tog hjärtat från en varg och stekte det på ett spett och gav det till kungasonen att äta och därefter blev han den hårdaste av män och värst i sinnelaget".*

Ingjalds far, kung Bryt-Önund, hade styrt med varlig hand och under hans regeringstid har Upplands småkungar hållit fred.

Bryt-Önund dör i en snölavina cirka år 637, och som vikingaseden är så bjuder den nye kungen Ingjald till gille med gravöl.

Han låter bygga en ståtlig sal i Uppsala, sjukungasalen kallar han den. I salen finns sju högsäten.

Ingjald skickar budbärare efter de mäktigaste häradskungarna och jar-

larna i Uppland, Västergötland och Närke. Sex av dem kommer, bland dem hans svärfar kung Algöt.

Gästabudet pågår hela natten. Mjödet flödar. Ingjald fyller sitt dryckeshorn, skålar med gästerna och svär kungaed: Han ska öka sitt rike till det dubbla i varje väderstreck eller dö.

Tidigt på morgonen sover tungt berusade kungliga gäster, deras livvakter och uppsare på skinnfällar i sjukungasalen. De hör inte då tunga stockar sätts upp för att spärra utgångarna.

Ingjalds män kommer med facklor. Snart stiger eldslagorna från de fyra hörnen och från nävertaket.

**De flesta gravölgästerna dör i eldhavet. Några lyckas ta sig ut, och de huggs till döds av Ingjalds vikingar.**

Ingjald Illråde står och ser på med sin åttaåriga dotter Åsa i famnen.

– *I natt föds Svea rike*, säger han enligt legenden.

En krona återstår att erövra. I Sörmland styr kung Granmar, en fridens man som fått rådet av en spåkvinna att hålla sig borta från Ingjalds gravgille.

Två år senare är kung Granmar med sin hird på Selaön i Mälaren. I skydd av nattmörkret kommer Ingjald med sina drakskepp in i hamnen.

Sörmlands siste kung dör på samma vis som de andra småkungarna: I ett hav av eld.

Vad som sen händer med Ingjald Illråde återkommer vi till.

★ ★ ★

**S**å vikingarnas tid finns två folkslag, svear och götar. Svearna bor längs ostkusten och runt Mälaren. Öland, Gotland och Blekinge hör också till svearna.

Götarna lever på de stora slätterna i södra Sverige, ner till Skåne som är danskt. Götalandet är indelat i två



regioner: Västergötland och Östergötland. Vättern och de väldiga skogsområdena Tiveden och Kolmården är naturliga gränser mellan folkgrupperna.

Sverige norr om Uppsala räknas inte. Skogarna och myrmarkerna är en väglös barriär mot gleset befolkade trakter i Hälsingland, Medelpad och Jämtland.

Längst upp i norr lever samerna med sina renar.

**Under vikingatiden fanns inte Sverige, Norge och Danmark som nationer. Vi talar ungefär samma språk, forn-nordiska.**

Småkungar, klaner och hövdingar är i eviga strider med varandra. Bohuslän och Skåne byter ägare då och då.

★ ★ ★

**D**e första färderna för att röva görs i slutet av 600-talet då drakskepp från Mälardalen seglar över Östersjön till de baltiska öarna i nuvarande Estland, Lettland och Litauen.

2010 görs ett sensationellt gravfynd i byn Salme på svenskon Ösel i nuvarande Estland.

En cykelbana skulle byggas, och då gravskoporna sätts i marken hittas benrester. Först tror jobbarna att de funnit en massgrav från andra världskriget.

**Men fyndet är mycket äldre, från före den tid som historiker kallar vikingatiden.**

Utgrävningarna pågår fortfarande. I två gravar har arkeo-



# skräck i sina århundraden

## Vikingatiden

- Den stora plundringstiden varade i cirka 350 år, från mitten av 750-talet till 1100-talet.
- Sverige bestod av 13 smårika och de mindre styrdes av jarlar och hövdingar. De mäktigaste, Sveariket och Götarnas rike, regerades av kungar.
- Sverige hade på den tiden cirka 400 000 invånare. Av dessa var omkring 150 000 trälar, eller slavar.
- De tidigaste svenska vikingatågen gjordes redan på 600-talet. Bönder, som var deltidsvikingar, seglade över Östersjön för att röva silver och slavar i de baltiska staterna.
- Skandinaviska vikingar hade i långa perioder stor makt och var kungar i flera länder.

**Skandinaviska vikingar hade stor makt**

Den 8 juni 793 går vikingar till angrepp den helige Cuthberths kloster på ön Lindisfarne, England heligaste plats. Anfallet är starten på 300 år av terror mot Europas invånare. Vikingarna stal allt av värde, dödade munkar och nunnor och tog många till slavar. Ur boken "Vikingar i krig".

Teckning: ANDERS KVÅLE RUE



logerna funnit två skepp och 40 skelett efter människor. Där finns även vapen och spelpjäser samt lämningar efter jaktfalkar och hundar.

Båtgravarna härstammar från början av 700-talet, och visar att svearna är på plundringståg långt före vikingarnas stora erövringsresor.

Estniska forskare vid historiska institutet i Tallinn håller på att analysera fynden. De tror att männen i gravarna var svenska krigare som kommit till Ösel för att plundra, men stött på motstånd och dött i strid.

Kim Hjaridar, som skrivit boken "Vikingar i krig", säger:

– Det mest överraskande med fyndet är att skeppen var segelfartyg. Tidigare har man trott att vikingarna började använda segel långt senare.

Några av de första som seglar österut är fredliga handelsmän. Andra är rövare, de som snart blir fruktade som vikingar, eller *varjager* som de kallas i öst.

Enligt Snorre Sturlassons "Yngliga-sagan" har ättens kungar blivit rika antingen på plundringståg eller genom att byta pälsar, honung och tjära mot sidentyger och silversmycken från andra sidan havet.

Från Uppland tar sig de första vikingarna genom Mälaren upp till Arholma i Stockholms norra skärgård. Efter ett kort stycke öppet hav når de Åland, och kan färdas genom skärgårdar tills de kommer till Finska viken. Det är sjösäkraste sättet. Seglatsen mellan Sveariket och floden Nevas utlopp tar mellan en och två veckor.

De första vikingarna använder en

skeppstyp som kallas knarr; en klinkbyggd båt i bastant ek eller furu som fått sitt namn av att virket knarrar då vågorna slår emot borden.

Knarrarna har ett enkelt råsegl, med en segelyta som kunde vara 70 kvadratmeter. Det finns 10, ibland 15 årpar.

Svearnas båtar är små, 16–20 meter. De ska vara lätta eftersom de måste dras genom forsar och rullas över stockar mellan floderna.

– De hade en låg köl och kunde lägga till i grunda vatten, vilket var en förutsättning för överrumplande anfall, säger Kim Hjaridar.

Med segel och rätt vind kan fartygen göra 14 knop, cirka 26 kilometer i timmen. De kan ros i jämn takt i fyra till fem knop, nästan en mil i timmen.

Seglet är viktigast, en revolutionerande nymodighet i Norden. Det är fyrkantigt, vävt av ylletyg, ofta i gult och rött.

Vikingaskeppet styrs med en kraftig styråra som är fäst på höger sida, som därför kallas styrbord.

**Längst fram i fören finns det som sätter skräck i Europas invånare: Drakhuvudet. Vid anfall är det målat i rött, med färg som gjorts av rödbetor.**

I aktern finns en vackert snidad draksvans och i masttoppen en vindflöjel av förgylld brons.

Många av vikingarna är bönder och sjöpirater på deltid. Efter vårsådden ger de sig ut på plundringståg österut. De återvänder på sensommaren. Bytet är slavar och pälsar; ibland även ett vackert tyg som kommit på Sidenvägen ända från Kina.

Efter höstslättern riggar de långskeppen och seglar ut igen.

Vikingarna från svenska Västkusten, danskar och norrman bygger större skepp för att ta sig över den vresiga Nordsjön.

Då hamnen i danska Roskilde utvidgades på 1950-talet hittas flera drakskepp på sjöbotten. Ett av dem, "Havhingsten från Glendalough", är 30 meter långt, byggt i ek och segelytan måste ha varit nästan 200 kvadratmeter.

Det största, som nu finns på vikingamuseet i Roskilde, är 36 meter långt, 3,5 meter brett och har haft omkring 100 krigare ombord, varav 78 är roddare.

★★★

**L**indisfarne är ett biskopsäte vid Northumberlands kust i nordöstra England. Det är en helig ö, där finns det helige Cuthberts kloster, ett av de äldsta.

Det finns ett exakt datum då vikingatidens plundringståg blir omskrivet

i historiska krönikor: den 8 juni 793.

Munkarna är utomhus den här morgonen. De håller på att bärga hö då de ser främmande skepp närma sig. De anar inget ont och går mot stranden för att välkomna främlingarna.

**Munkarna möts av ett regn av pilar. Vildskäggiga män rusar i land med svärd och yxor i händerna.**

Vikingarna plundrar klostret på guld och dyrbarheter, gräver upp altare och stjälar den heliga kyrkans relikier och skatter. De huggar ner präster; dekaner, munkar och nunnor;

och de överlevande förs bort för att säljas på slavmarknader.

Det är en blixttack, en räd, och innan vikingarna återvänder till skeppen sätter de eld på alla byggnader.

Överlevande munkar skriver efteråt i "Anglosaxiska krönikan":

*"Hedningarna från nordliga trakter kom som stingande getingar, och spred sig åt alla håll som förskräckliga vargar, rövade, slet sönder och dräpte. I 350 år har vi och våra förfäder bebott detta underbara land och aldrig förr har ett skräckväldigt rött i Britannica som det vi nu utsätts för".*

De religiösa britterna ser vildarnas överfall som ett angrepp på själva kristendomen. Klostren är lätta byten för vikingarnas plundringar. I Guds hus finns rikedomar: ljusstakar i guld, krucifix, silverskålar, bokbeslag, guldspännen och juvelbesatta relikskrin. Vikingarna får guldfeber.

Kim Hjaridar:

– Jaktan på dyrbarheter ledde till kapplöpning mellan olika grupper av vikingar om att hitta klostren först. Många kloster plundrades flera gånger.

**Det ska bli ännu värre. I 300 år terroriseras engelsmän, skottar och irländare av Skandinaviska vikingar.**

Från predikstolar och i kloster i England, och senare i Frankerriket, ber präster till den kristne guden om beskydd från de asatroende vildarna: Från nordmännens raseri bevare oss milde Herre Gud.

★★★

**V**ikingarna ser farliga ut. Skägget är långt, ibland flätat. Under hjälmarna på de storvuxna männen sticker den blonda eller röda hårmanen ut.

Från fingrarna upp till halsen har de tatueringar med drakmönster i starka färger. Gravfynd visar att många har filat spår i framtänderna som de färger i svart och rött. De ser ut som rovdjur, och de vill skapa skräck.

Artikeln fortsätter på nästa uppslag

## Viktigt om vikingar

- 1 Många vikingar var kristna.
- 2 De hade inte horn på hjälmarna.
- 3 Vikingarna förlorade fler krigsslag än de vann.
- 4 De tog sig fram ända till Bagdad i Irak.
- 5 Vikingatidens Sverige var militariserat och krigsideologin genomsyrade samhället.
- 6 Kvinnorna uppmuntrade männen till krig och fostrade sönerna till krigare.
- 7 Vikingarna importerade de flesta av sina vapen från Frankerriket (nuvarande Frankrike och Tyskland).
- 8 De var klämedvetna och fåfänga, med färgrika kläder och långt hår blev de trendsettare för mode i Europa.
- 9 Vikingarna offrade människor till asagudarna.
- 10 En tredjedel av befolkningen i Norden var slavar under vikingatiden.

Källa: Kim Hjärdar, författare till "Vikings i krig"



Vikingarna hade aldrig horn på hjälmarna. Mannen är en hövding och teckningen har gjorts efter fynd i vikingens grav i Berringshøj på Jylland. Yxan är rikt ornamenterad. Korpbaneret mannen håller i är en symbol för danerna som styrde i York i England. Ur boken "Vikings i krig".

Teckning: ANDERS KVÅLE RUE

### Fortsättning från föregående uppslag

Kim Hjärdar säger:

– Vikingarna framstod som mycket blodtörstiga och mycket brutala. Många dödades då de anföll. Den som visade medlidande förlorade ansiktet.

Den högsta önskan en äventyrslysten skandinavisk yngling har på den tiden är att komma med i en hövdings hird – hörnstenen i vikingarnas krigsorganisation.

Hirden är en utökad klan, eller familj, och kan bestå av en enda skeppsbesättning eller flera tusen man (som i vikingaborgen Jomsborg som Harald Blåtand byggde).

Inför hövdingen svär vikingarna trohetsed. I ceremonin stegar de som valts ut fram till ledaren, lägger handen på hans svärdsfäste och svär eden att de

ska följa honom troget, in i döden om så krävs.

Hövdingen lovar att skaffa ynglingarna rikedom och ära. Symbolen för alliansen är en ring av silver eller guld som den nye hirdmannen får då han upptas i brödraskapet.

Kim Hjärdar:

– Ära var det som betydde mest för vikingarna. Särskilt ärofyllt var att döda fiender i strid – och efter plundringstågen vända hem med slavar och värdesaker som de stulit.

Han fortsätter:

– Stridsteknik och kunskap om vapen var viktiga faktorer för män som ville uppnå ära och berömmelse. Målet för dem var inte att leva länge utan att dö med ära.

Tron på asagudarna gör att

hjältedöden på slagfältet betyder ett nytt liv för dem som strider tappert.

De modigaste av de döda kämparna får plats hos Oden i Valhall där livet är ett enda gästabud med mjöd och festande på grisen Sårimer som helsteks varje kväll och återuppstår varje morgon.

– Tron på att det fanns ett annat liv efter döden bidrog till att vikingarna var fruktansvärda kämpar, säger Kim Hjärdar.

Vikingarna är vidskepliga. De tror på varulvar, troll, alfer och onda krafter.

– De fruktade mörkret. De anföll i dagsljus och försökte hitta hamn för nätterna.

Vikingarna är notoriska mordbrännare. De bränner sina döda, och de bränner sina fiender levande då de tänder på gårdar och kloster.

De bränner ner byar om

invånarna inte köper sig fria, och i många fall bränner de ner dem ändå.

– De trodde på gengångare och spöken. Då de tände byar kände de sig säkra på att inte förföljas av hämndlystna andar, säger Kim Hjärdar.

Även bland vilda vikingar finns hedersregler. Våldtäkt är absolut förbjudet.

– Straffet för den viking som tog en jungfru med våld var att dödas av sina egna män. Den regeln gällde i Norden, inte då de var på vikingatåg.

En myt vill den norske historikern ta död på: Vikingarna hade inte hjälmar med horn. Sådana hjälmar som utländska turister köper i skandinaviska souvenirbutiker har aldrig suttit på vikingar.

Hövdingarna, som går först i anfallen, har hjälmar av järn och vikingarna



# Vikingarna är notoriska mordbrännare. De bränner sina döda och sina fiender levande.

som följer i leden efter hade huvudskydd i flera lager av kohud. Inga har horn.

Troligen skapas myten om vikingahornen av konstprofessorn August Malmström (som målade Grinds lanternen, en av våra mest reproducerade tavlor). Malmström extraknäcker som illustratör i veckotidningar, och i en serie får en av vikingarna kohorn på sin hjälm.

**Missuppfattningen sprids till Tyskland, och då Richard Wagners "Nibelungens ring" uppförs på 1880-talade har alla vikingasångare horn.**

Myten om att vikingarna bara var råskinn vill Kim Hjärdar också ändra på. – De tvättade sig varje dag, hade alltid rena kläder. Det var ovanligt i dåtidens Europa.

De blonda bjässarna från norr var farliga och spännande – och

blir ett hett byte bland kvinnor i områdena de erövrar.

– Vikingarna brydde sig inte om etnicitet, de var absolut inte rasister och valde gärna hustrur från främmande länder. Många av vikingarna hade själva anor från slaviska eller keltiska folkgrupper, även från mongoler från Asien.

Ända från Amerika, som vikingarna kallar Vinland, hämtar vikingarna kvinnor:

Kim Hjärdar:  
– De tog med sig indianska kvinnor hem till Island och fick barn med dem. Det bevisas av en DNA-undersökning som gjordes för ett par år sen på 80 islänningar. De har en speciell typ av DNA som bara finns hos indianer.



\*\*\*

**S**illbaka till den onde Ingjald Illråde. Dottern Åsa är – enligt Snorres "Ynglingasagan" – lika grym som sin far. Hon beskrivs som en rödhårig skönhet, och Ingjald gifter bort henne med Gudröd som är kung över Skåne.

Kung Ingjald vill skapa en politisk allians med den ständige fienden längst ner i syd, och skaffa sig mer makt.

**Äktenskapet blir kort. Åsa övertalar Gudröd att mörda sin bror Halvdan Snälle. Därpå dödar hon sin egen man.**

Det går några år, till cirka 655. Åsa har återvänt till Sveariket och bor med sin far på en kungsgård i Rällinge på Fogdön i Mälaren.

En natt kommer hämnarna i en flotta av vikingaskepp. Ledaren är Ivar Vidfamne, son till Halvdan Snälle. Kungsgården belägras och Ingjald Illråde inser att övermakten är för stor. Det sista han gör i livet är att ställa till med ett stort gästbud i gilleshallen där allt tjänstefolk och trälarna får vara med.



Ingjald och dottern Åsa, såsom Gerhard Munthe föreställde sig dem på 1890-talet.

Artikeln fortsätter på nästa uppslag

## Birka var handelscentrum

■ De svenska vikingarnas viktigaste handelsplats var ön Birka, nuvarande Björkö, i Mälaren. En sveakung grundade staden – som anses vara Sveriges första – på 700-talet.

■ Vikingarna kom för att sälja rovvbyte som järn, hudar, bärnsten, horn och pälsverk. Köparna var handelsmän från Europa som hade med sig varor som inte fanns här: pärlor, glas, sidentyger, arabiskt silver.

■ Hit kom den tyske benediktinermunken Ansgar år 829. Han kom senare att kallas Nordens apostel, men på Birka hade han ingen framgång med att sprida kristendomen. Vikingarna litade mer på Tor och Oden.

■ Runt stadsområdet finns över 2 000 bevarade vikingagravar och utgrävningar pågår fortfarande.

■ År 1009 anfölls Birka av den norske kungen Olav den helige och övergavs. Sigtuna blev därefter den viktigaste staden.

En garnisonskripare från Birka. Svärdet, skölden, spjutet, yxan och järnplåtarna på lamellutrustningen är fynd från vikingarnas handelsstad i Mälaren. Hjälmerna är en typ som användes vid krigstågen österut. Ur boken "Vikingar i krig".

Teckning: ANDERS KVÅLE RUE



# Ibland följer kvinnor med på plundring

Fortsättning från föregående uppslag

Snorre Sturlasson skriver: "Ingjald och Åsa fattade beslutet att dricka allt folket dödsberusat och sedan låta tända eld på hallen. Där brann hallen och allt folk som var inomhus."

Men det var han och hans folk som blir offren. Ingjald Illråde styrde i 15 år, och blir den siste Sveakungen av Ynglingaätten. Enligt Snorres kungasaga mördar han tolv kungar och sviker alla sina löften.

På ett fält från vikingatiden vid Husby i Vansö i Södermanland tros Ingjald Illråde och Åsa ligga begravda i den största högen.

Ingjalds son Olof flyr efter mordbranden undan rasande svear till vildmarken i nuvarande

Värmland. Han röjer skog, skapar ett eget rike och får namnet Olof Trätälja. Också för honom går det illa. Efter några år av missväxt offerar värmlänningarna honom till Oden för att få bättre skördar.

Ivar Vidfamne gör karriär som viking. Han tar över Sveariket efter Ingjald Illrådes död och rövar till sig hela Danmark och delar av Tyskland och England.

Cirka år 695 är han på väg med en flotta över Östersjön mot Gårdarrike (nuvarande Ryssland) och kommer i bråk med sin fosterfar Hord, som anklagar Ivar Vidfamne var att vara grym och hänsynslös.

**Slagsmålet slutar med att båda hamnar i havet, men bara Hord plockas upp av besättningen.**

\*\*\*



rik Blodix är ett raskinn, en brodersmördare, och stortjuv.

Han blir kung av York, på den tiden den näst största staden på de brittiska öarna. Vikingarna kallar staden Jorvik, och den blir deras starkaste fäste i norra England.

Erik Blodix är ett av 23 barn till Harald Hårfagre, en krigarviking som besegrat småkungarna och gjort Norge till nationalstat. Han vinner många slag och lägger även under sig Värmland och Dalsland.

Då Hårfagre dör cirka år 933 slåss hans söner om makten. Blodix dödar flera av bröderna – med en yxa, därav hans namn. Han är kung av Norge innan hans yngste bror Håkon Adalsteinfostre driver honom i landsflykt.

Blodix är fruktad, inblandad i ständiga

maktkamper, och till sist möter han sitt öde i slaget vid Stainmore, en ort längs den gamla romerska vägen norr om York. Han blir den siste av vikingakungarna i staden.

Knut den store är den mäktigaste av vikingarnas kungar i England.

År 1015 seglar han med en flotta från Danmark och efter många och långa strider lägger han under sig stora delar av landet.

I ett slag i Essex besegrar Knuts vikingar kungasonen Edmund Järnsidas trupper. De kommer överens om att sluta fred och dela landet i två delar.

Strax därpå dör Järnsida en naturlig död, och vid midvintermötet i London väljer Englands biskopar, jarlar och stormän Knut till hela Englands kung. Han kröns 1017.

För att befästa sin makt gifter han sig



## Vikingarnas gudar

**Oden** Den främste, vishetens och krigets gud. Till honom offrade vikingarna inför strider. Oden var hövding i Valhall. Där samlade han tappra vikingar som stupat i strid. Hans häst hette Sleipner och hade åtta ben. Odens två korpar Hugin och Munin var hans spioner och rapporterade allt de såg.

**Tor** Åskguden, den populäraste bland vikingatidens människor. Han åkte i vagn dragen av två bockar och var starkast av gudarna. Han skyddade människor mot illasinnade jättar med sin stridshammare Mjölner.

**Frej** Frukthetens gud, som bestämde över regn och solsen. Han var bonde och red på den guldfärgade grisen Gyllenborste. Liksom vikingarna gjorde han långa resor. Hans skepp hette Skidbladner och kunde segla över både land och hav.

■ I vikingarnas tro fanns ett jättelikt träd, kallat Yggdrasil. Rötterna var fästade i olika världar. Asgård var gudarnas rike. I Midgård levde människorna och jättarna. Nifelhem var underjorden.

## Vikingarnas fruktade svärd

■ Vikingarnas hemliga vapen var ett svärd med dödande egenskaper. Svärdet hade en vackert dekorerat knapp med trägrepp runt handtaget. Det var smitt av stål av en kvalitet som inte fanns i Europa förrän på 1700-talet.

■ Det dubbeleggade svärdet var tre gånger så starkt som vanliga järnsvärd (som smitts av malm från myrar), kunde slipas rakbladsvasst och var så flexibelt att det kunde böja sig för motståndarens hugg utan att gå av.

■ Forskare tror att vikingarna bytte till sig stål av handelsmän i Khorasan, en region som ligger där Iran, Afghanistan, Turkmenistan och Uzbekistan ligger i dag. Khorasan var från 600-talet centrum för ståltillverkning och smederna hade lärt tekniken att förädla järn med kol. En teori är att vikingarnas skickliga vapensmeder tillverkade svärderna här i Norden.

■ 171 fynd av det cirka 90 centimeter långa vapnet har gjorts. Flera av brännstålssvärderna är märkta i klingan med ordet "Ulfberht". Inskriptionen är gjord med latinska bokstäver och inte med nordiska runor. Det kan tyda på att de är tillverkade av kristna smeder, troligen munkar, i Frankerriket.

**Teori:**  
Tillverkade svärderna här i Norden

# Plundringstågen och hetsar sina män

med Emma Ethelred, änka efter Järnsidas pappa.

Knut firar ettårsdagen av maktövertagande med att avrätta adelsmännen som stött hans föregångare.

**Knut den store är en tid kung även över Danmark och Norge och delar av Sverige. Kungen är lynnig. Han förlorar ett parti schack mot Ulf Jarl, en av hans närmaste män, och i raseri dödar han sin vän.**

Irland blir kristet tidigt. Längs kusterna finns många kloster med dyrbarheter som plundrades av vikingarna.

År 844 seglar en stor vikingaflootta uppför floden Shannon och etablerar en bas för plundringstågen vid insjön Lough Ree.

En annan flotta kommer från öster, längs floderna Liffey och Boyne. Viking-

arna bygger en befäst hamn för långskeppen. De kallar platsen för *Dyflin*, nuvarande Dublin.

Ledaren heter Torgils, en norrman. I iriska krönikor beskrivs han som *"en satans tjänare och kristendomens fiende"*. Han utropar sig till hednisk överstepräst och viger de erövrade områdena till Tor.

Den irländske hövdingen Mael Sechnaill överlistar Torgils. Vikingen har blivit kär i hövdingens dotter och kräver att få henne till hustru.

Sechnaill sänder dottern till Torgils hov. I sällskap hade hon 15 jungfrur, en gäva till brudgummens vikingar.

**"Jungfrurna" är utklädda unga män, och på bröllopsnatten dödar de Torgils.**

Näste viking som styr Irland heter Ivar Benlös, känd som en bärsärk med stort begär efter guld.

Han är handikappad, efter att hans ben skadats i ungdomen.

Benlös är stor och stark, en mästare med svärd och en pricksäker bågskytt. Enligt den isländska vikingasagan bärs han i striderna av två storvuxna vikingar på en sköld.

Ivar Benlös plundrar och terroriserar irländarna och härskar som kung av Dublin över ett rike som sträcker sig till Skottland, Hebriderna och öarna i Irländska sjön ner till Wales.

\*\*\*

**V**ikingarnas kvinnor har en stark ställning. De har ansvaret för hus och hem och ser till djuren. En vanlig vikingafamilj har tre eller fyra trälar: En hjälper frun i hushållet, de övriga sköter kor och hästar

och jobbar på åkrarna. Ibland följer kvinnor med på plundringstågen och hetsar sina män i striderna.

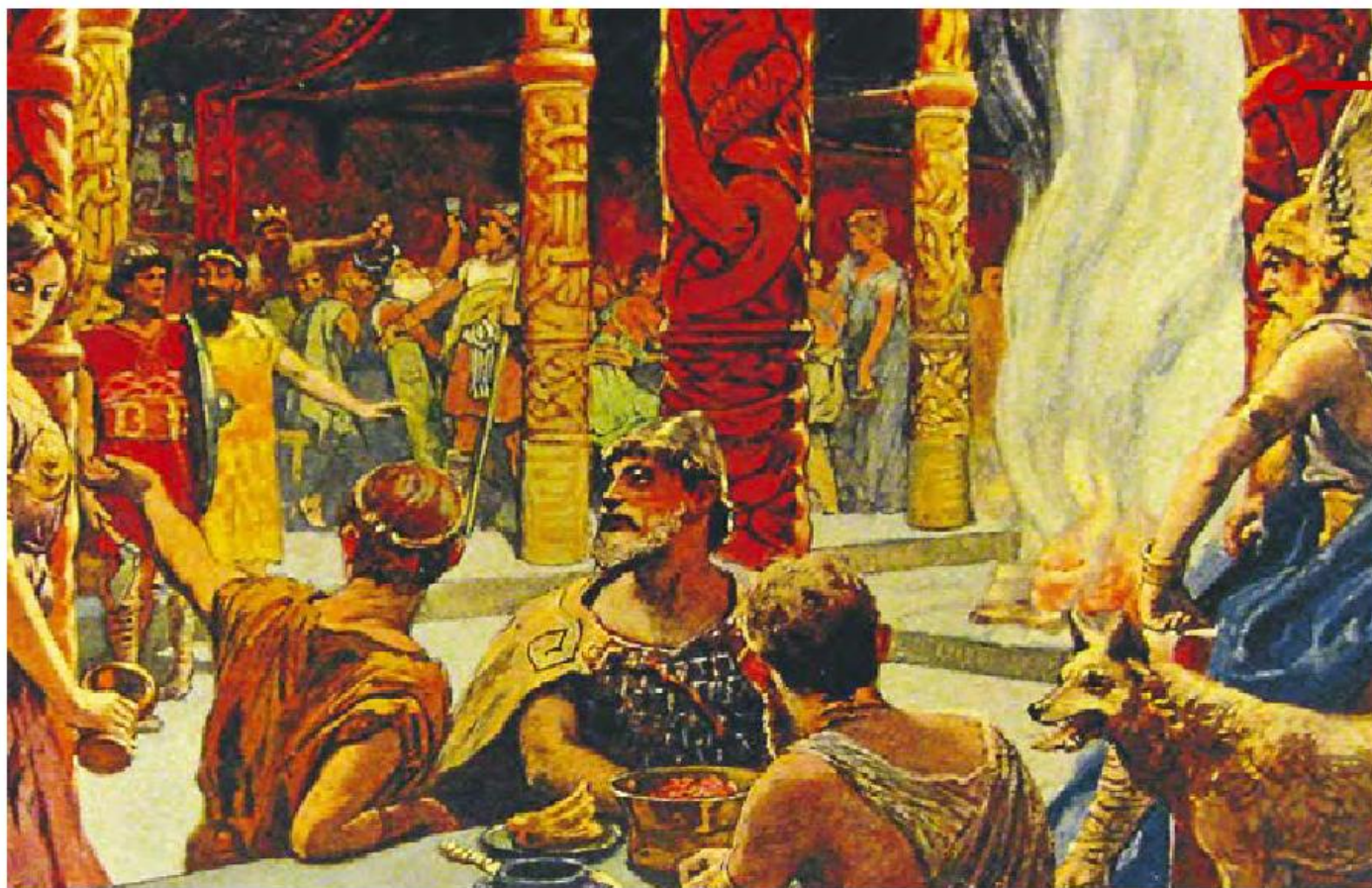
Den 24 november 885 seglar tre stora vikingaflootta uppför Seine till Paris och lägger till nedanför Grand Point, där Louvren ligger i dag.

Parisarna har starka försvarsanläggningar i tornen på bron. Vikingarna försöker storma, men försvararna håller kokade olja, vax och beck och stenbumlingar över dem.

**Skrikande och döende kastas de brännskadade vikingarna i Seine under försvararnas hänskrift och segerrop. Andra vikingarna flyr.**

Dåtida källor berättar att vikingarnas kvinnor jagar männen tillbaka till striderna med slag och sparkar.

Artikeln fortsätter på nästa uppslag



"Walhalla" (1905) av den tyske konstnären Emil Doepler.

# Ingen annan viking blir på tronen i 15 år innan

Fortsättning från föregående uppslag

Hösten 865 når Ivar Benlös (som senare blev kung över Irland) och hans bröder Vitsärke och Ubba den engelska östkusten vid Norfolk i spetsen för en flotta med omkring 5 000 vikingar.

Anglosaxiska krönikor berättar att han har med sig många kvinnor och barn.

– De ville erövra land för att bosätta sig, säger Kim Hjärdar.

Äktenskap på vikingatiden bygger mer på allianser mellan familjer än på kärlek. En del av ritualerna kring ceremonin kring bröllopet finns kvar än i dag. Vikingen ger kvinnan en ring, oftast av silver.

Bröllopsfesten är samma bullrande ställning med släkt och vänner som det brukar vara i dag. Traditionen att mannen bär hustrun över tröskeln till den gemensamma bostaden finns redan då.

Till bröllopsritualen hör att vikingens kvinna ska skänka mannen en värdefull gåva, oftast ett vapen, eller en ringbrynja i järn. Vikingen ger till hustrun släktsvärdet, som hon ska förvalta och ge vidare till den förstfödde sonen.

Många vikingar kommer aldrig tillbaka från plundringstågen. Änkan ärver då gården och allt annat, och vill hon ta sig en ny man säger vikingatraditionen att hon kan bo med honom i tre år för att testa om de passar ihop.

Giftet de sig då prövotiden är slut blir den nye mannen gårdens ägare.

Vikingakvinnan kan också tacka nej till frieriet, och välja en ny man för ännu en treårig prövotid.

Kärlekslivet bestämmer vikingen över. Vill han krypa ner i sänghalmen med någon av trälkvinnorna så kan hustrun inte neka honom.

I vikingarnas mansdominerade värld

gör husets herre ofta trälar till frillor, älskarinnor. Blir hon gravid blir barnet träl som vuxen.

\*\*\*



urik är en vildskägig viking, troligen född i Roslagen.

Han har två vapenbröder: Blåskägg och Torvard. De är unga, ärelystna, och de drar på vikingatåg mot öst.

De tre rospigarna kommer att skapa historia. På floderna och i de vilda skogarna krigar de mot slaviska stammar, besegrar fiender och styr över ett väldigt område, vikingarnas Gårdarrike.

Rurik kallar sitt rike Russ, och det består av länderna som i dag är Ukraina och Vitryssland, samt en bit av Ryssland.

Den ryska Nestorkrönikan, som skrivs

av en munk på 1100-talet, berättar att Ryssland föddes år 859, då Rurik och hans vikingabröder tar makten.

Några år tidigare seglar Rurik och bröderna hemifrån med en stor vikingaflotta under befäl av sveakungen Olof. De anfaller kurerna i dagens Lettland och Litauen. Vikingatåget är framgångsrikt. Kungen fyller skeppen med slavar, pälsverk, vax och honung och seglar hemåt.

Rurik och några andra vikingar är inte nöjda. Deras andelar av bytet är mindre än de hoppats på och försätter plundringståget. De seglar sina långskepp norrut, in i Finska viken.

Flottan med drakskeppen fortsätter via flodsystemet i dagens Ryssland och Ukraina. Rurik har hört talas om stora rikedomar som finns där.

Mellan floderna måste vikingarna släpa sina skepp långa sträckor. Skeppen bärs eller dras av oxar som de stjälar från



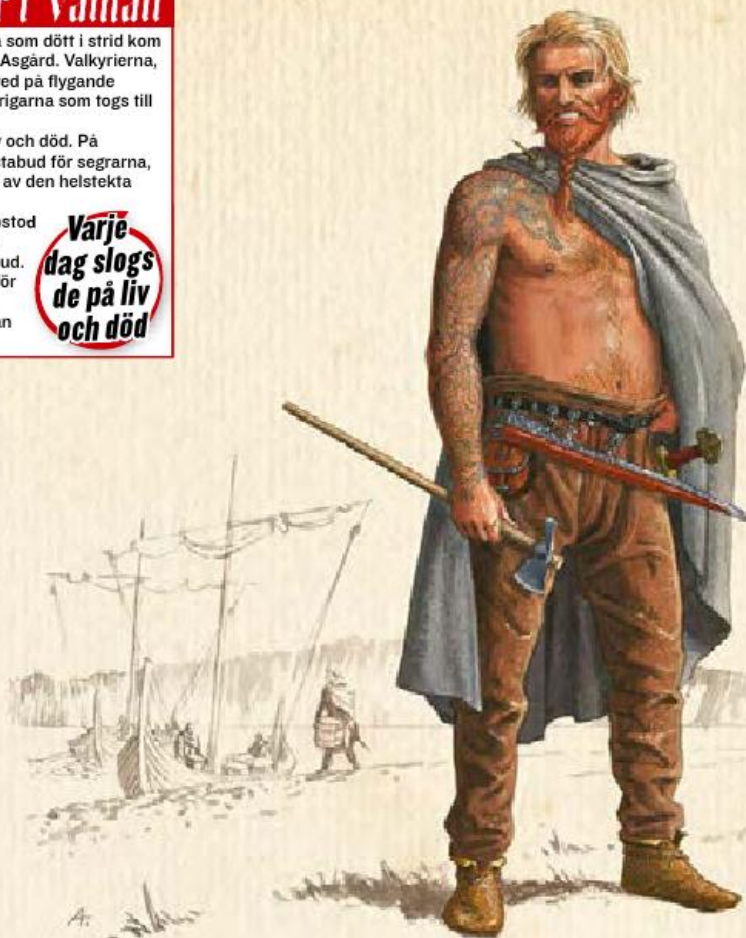
## Ejviga fester i Valhall

■ De tappraste vikingarna som dött i strid kom till Valhall, Odens boning i Asgård. Valkyriorna, kvinnliga dödsväsen som red på flygande hästar, valde de stupade krigarna som togs till Valhall.

■ Varje dag slogs de på liv och död. På kvällarna hölls ståtliga gästabud för segrarna, och alla drack mjöd och åt av den helstekta grisen Sårimer.

■ Morgonen efter återuppstod de dödade, slogs igen och avslutade med nytt gästabud. Oden valde de modigaste för att kriga på hans sida i världens sista strid, mellan asagudarna och jättarna.

**Varje dag slogs de på liv och död**



Ruriks vikingar i öst var svenskar från Roslagen och Mälardalen. I en reseskildring av araben Ibn Fadlan beskrevs de så här: "Männen är höga som palmträd, blonda eller rödlätta. De bär en dräkt som täcker enda sidan av kroppen och lämnar en hand fri för att snabbt kunna nå vapnet". Ur boken "Vikingar i krig". Teckning: ANDERS KVÅLE RUE

# så mäktig. Rurik sitter han dör en naturlig död

bönderna och rullas framåt på timmerstockar.

Vikingarna delar upp sig i grupper och bygger befästningar. Därifrån kan de kontrollera handelsvägarna och kräva tullar av handelsmännen.

Byborna är skräckslagna för männen från andra sidan havet. Sägner berättar om byar som skyddar sig med att släppa ut bisvärmar då de anfälls på dagen och öppnar burar med vilda björnar om de attackerar på natten.

I en berömd reseberättelse från 900-talet skildrar araben Ibn Fadlan vikingarnas liv i Volgabulgarernas rike.

Vikingarna ska begrava en hövding som fallit i strid. En ung gråtande kvinna anmäler sig frivilligt för att följa hövdingen till dödsriket. En äldre kvinna skär av henne halsen och hon läggs på likbålet och bränns med hövdingen.

Ibn Fadlan skriver om hövdingens män:

*"Jag har aldrig sett så fulländade kroppar, de är höga som palmträd, blonda och rödlätta. De bär en dräkt som täcker ena sidan av kroppen och lämnar en hand fri. Var och en har en yxa, ett svärd och en kniv, och dessa redskap lämnar de aldrig ifrån sig. Från handen intill halsen är de tatuerade i grönt med träd och andra bilder."*

Stammarna i öst strider inte bara mot vikingarna utan även inbördes.

I Nestorskrönikan skriver munken från Grottklostret:

*"Släkt reste sig mot släkt, och det blev inbördes kamp mellan dem och de började kriga mot sig själva. Till slut bestämde de sig för att söka en furste kunde härskra över dem och döma rätt."*

Stamhövdingarna vänder sig till fienden, till Rurik och hans bröder. De

säger ja, och blir furstar i var sitt hörn av riket. Rurik, den äldste, styr från sin fästning Ruriksborg i Novgorod, där handelsvägarna från väster, öster och söder möts. Han kallar staden för *Holmgård*. Blåskägg blir furste i Belosersk och Torvard i Izborsk.

Vapenbröderna dör efter några år och rospiggen Rurik blir enväldshärskare över ett väldigt rike. Ruriks son Ingvar blir senare härskare i Kiev. Från ett besök vid furstens hov skriver Ibn Fadlan:

*"Kungen har 400 män som sina tappraste kamrater och förtroendemän. De stupar med honom eller låter sig dödas av honom. Männen har sina platser nedanför hans tron, som är väldigt stor och prydd med ädla stenar. Där finns också plats för 400 slavinnor. Ofta har fursten samlag med en av dem i närvaro av de sina vapenbröder."*

Kiev är huvudstaden i riket som kallades Rus, och skräcker sig från Tamanhalvön i söder, floderna Dnestr och Wislas övre lopp i väster och Dvina i norr. Det är dubbelt så stort som dagens Sverige.

Rurik återvänder aldrig till Roslagen. Han dör 879. I museet i Novgorod finns en målning av den gamle vikingen. Håret är ännu sprakande rött, hakan är renrakad och han har mustasch av mongolernas snitt. Han har bytt vikingablusen mot en röd sidenkappa och på huvudet bär han en hjälm med gulddekor och gnistrande ädelstenar.

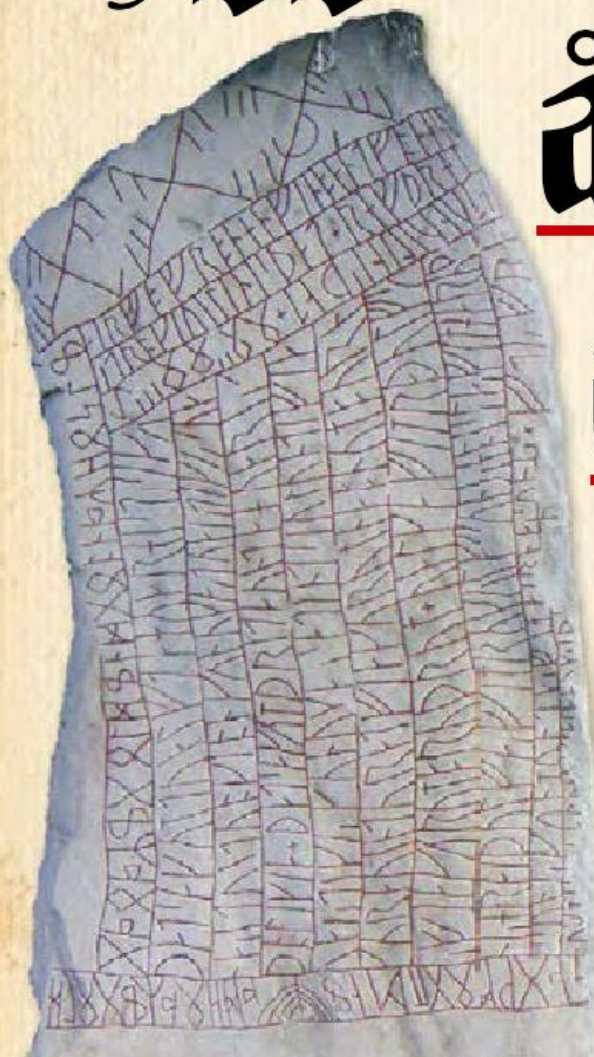
**Ingen annan viking blir så mäktig. Han sitter på tronen i 15 år innan han dör en naturlig död. Vilket inte är så vanligt i dessa krigiska tider.**

★★★

Artikeln fortsätter på nästa uppslag



# Många vikingar bygger nya liv och återvänder aldrig till bondelivet



Rökstenen i Östergötland.  
Foto: BENGT OLOF ÅRADSSON

## Kunstenarna berättade om hjälteleden

■ I Sverige finns 3720 bevarade stenar med runskrift, en tredjedel av dem i Uppland. Stenarna restes av anhöriga till vikingar som stupat i främmande land. De första runstenarna gjordes med ett alfabet med 24 typer. Det kallades futharken. Varje runa motsvarade ett ljud eller en siffra.

■ Den märkligaste runstenen i Sverige är den stora Rökstenen från 800-talet i Östergötland. Många experter har försökt tyda texten, men tolkningarna varierar.

■ Vid Gripsholms slott finns en annan känd runsten. Den berättar den tragiska historien om en av de otaliga vikingafärder som slutade i tragedi. Ingvar den vittfarne, hövding från Mälardalen gav sig år 1036 ut på rövartåg österut med en flotta på 30 skepp. Bara några få av vikingarna överlevde och återvände hem. Vid Mälaren finns cirka 30 bevarade stenar där anhöriga skriver om sorgen efter de stupade.

Vid  
Mälaren  
finns runt  
30 stenar

Fortsättning från föregående uppslag

**V**ikingatågen blir i slutet av 900-talet allt längre. Männen är ofta hemifrån i flera år.

Danerna och goterna är först med att ta sig söderut, längs Atlantkusten och in i Medelhavet. De krigar mot morerna, de muslimska härskarna i Spanien, i Nordafrika och seglar ända ner till Syditalien.

Svearna tar sig till Kaspiska havet, där spännande och dyrbara varor från kamelkaravanernas Sidenvägen finns.

Gänge Rolf är skåning, eller möjligen från Norge, uppgifterna om honom är inte säkra. Han kommer i onåd hos Norges mäktige kung Harald Hårfagre, blir fredlös och går i landsflykt.

Gänge Rolf är en ståtlig man, stark och grym. Sägner säger att hans kropp är så stor att ingen häst orkar bära honom.

Hans vikingaflootta seglar upp för Seine flera gånger och plundrar Paris.

I fredsavtalet med den franske kungen Karl den enfaldige får han ett grevskap vid Engelska kanalen. Han kallar det Normandie, efter nordmännen.

I 19 år styr Gänge Rolf sitt grevskap. Han blir kristen, döper om sig till Rollo och tar kungens dotter Gisela till hustru.

Han dör 932 och gravens finns i katedralen i Rouen.

\*\*\*

**M**ånga vikingar bygger nya liv i Bretagne och Normandie, i Kiev, på Irland och de brittiska öarna. De återvänder aldrig till bondelivet i Sverige.

– De blev legoknektar på heltid, säger Kim Hjarðar.

Vikingarna är eliten bland krigare. Furstar i öst och kungar i väst hyr dem som livvakter eller soldater.

En av dem heter Harald Hårdråde, en norsk äventyrare som överlevt många vikingatåg och blivit rik i silver.

Efter att ha förlorat en maktkamp om kungakronan i Norge går han landsflykt och blir hövding för varingarna i kejsarens palats i Konstantinopel, som kallas *Miklagård* av vikingarna. Nu heter staden Istanbul.

På vikingatiden styr den bysantinske kejsaren över dagens Turkiet, Grekland, Bulgarien och södra Italien.

Den praktfulla kyrkan Hagia Sofia finns redan. Där finns även sagolika palats, stenlagda torg och basarer med Orientens alla tyger och dofter. Runt den praktfulla hippodromen, kapplöpningsbanan, finns bronsstatyer av vackra kvinnor och män, den grekiska mytologins alla gudar.

Miklagård är världens centrum. För en bondpojke från Upplands inland är det himmelriket.

Harald Hårdråde har med sig en hird på 500 vikingar, och de tar tjänst i kejsarens livgarde. De är klädda





Ragnarök av den tyska illustratören Johannes Gehrts. Notera Tor som möter Midgårdsormen och Oden som rider fram mot Fenrisulven.

## Ragnarök

■ Ragnarök är undergången. Myten spelade en viktig roll i vikingarnas krigsreligion. Världens förintelse var oundviklig. Oden skulle möta Fenrisulven. Tors motståndare var Midgårdsormen. Frej skulle slåss mot eldjätten Surt.

■ Vikingarna i Valhall kallades enhärjarna, och hade till uppgift att slåss mot fiendehären – och alla skulle dö en sista hjältedöd. Heimdal, eldguden, överlever och blir stamfader för en ny ätt av gudar. Av vikingarna överlever bara Liv och hans hustru Livtraser som blir upphov till nya människor och livet återuppstår på en ny jord.

i azurblå sidenbrokad och har stridsyxor, hillebarder, på högra axeln.

Harald Hårdråde och hans vikingar skickas av kejsaren då det är uppror i det väldiga riket. Vikingarna krigar i långa perioder i Syrien, Bulgarien och på Sicilien.

År 1045 seglar Harald Hårdråde hem igen. Kejsaren har belönat honom väl, han är nu en förmögen man. 1046 skänker han hälften av sitt silver till brodern Magnus den gode i utbyte mot att de delar kungamakten i Norge. Året därpå dör Magnus, och Harald Hårdråde blir ensam härskare.

En annan av vikingarna i Miklagård heter Halvdan. Att vi vet att han är kejsarens legoknekt beror på att han klottrar på räcket till balustraden till översta galleriet i Hagia Sofia.

Med runor ristat han in ett (numera oläsligt) meddelande som han undertecknar. Namnet finns kvar än och går att läsa.

★★★

**S**ngvar den vittfarne är år 1036 en yngling i 20-årsåldern. Hans far är en aktad hövding och hemmet ligger i närheten av Mariefred i Södermanland. Vikingablodet rinner i Ingvars ådror, släkten räknar anor till Erik Segersäll, som varit kung över både Sverige och Danmark.

Ingvar leder en flotta på 30 skepp med cirka 1 000 man som ger sig av österut, mot Kaspiska havet.

De plundrar Konstantinopel. Bytet är gott.

Längs vägen möter de fiender med ett nytt vapen som vikingarna aldrig sett. *Grekisk eld kallar de det.*

Bysantinerna har utrustat sina galärer med långa kopparrör som sprutar brinnande vätska, troligen något slags olja, över vikingaskeppen. Många av Ingvars skepp går under, med män och rovbytte.

Efter många strider och plundringar når vikingarna Tbilisi, nuvarande huvudstaden i Georgien. Ingvar sluter avtal med kung Bagrat, och får lov att lämna området med ett stort antal tjänstekvinnor som de fått i gåva.

Kvinnorna är den listiga fällan. Vikingarna förlustar sig med dem, och de flesta nordmännen blir sjuka och dör. Vilken sjukdom kvinnorna smittade dem med kan ingen i dag säga.

Ett enda skepp återvänder till Sveariket. Det har gått fem år efter att Ingvar inlett vikingatåget. Hövdingen och hans bror Harald är bland de döda.

Vid Gripsholms slott i Mariefred finns en känd runsten. Den berättar den tragiska historien om ett av otaliga vikingatåg som slutar i tragedi. Den reses av Tola, till minne av sin son Harald (Ingvars halvbror).

**Läs mer om vikingar**

Kim Hjärdar och Vegard Vike: "Vikingar i krig"  
Richard Hall: "Stora boken om vikingar"  
Snorre Sturlasson: "Nordiska kungasagor"  
Dick Harrison och Kristina Svensson: "Vikingaliv"

Runt Mälaren finns cirka 30 bevarade runstenar där fäder och mödrar sörjer sina förlorade söner från Ingvarståget.

★★★

**N**ånga historiker anser att vikingatiden tar slut då kung Harald Hårdråde besegras av Englands kung Harald Godwinson i slaget vid Stamford Bridge år 1066.

Ironiskt nog förlorar segraren både sitt land och sitt liv 16 dagar senare till Vilhelm Erövraren i slaget vid Hastings.

Kim Hjärdar säger att vikingaepoken ebbar ut av många orsaker.

– Befolkningen gick allt mer över till kristendomen. I mitten av 1000-talet var i stort sett hela Norden, med undantag av Uppsala-regionen, kristet.

I enstaka delar av Sverige finns ända till 1200-talet människor som dyrkar och offerar till asagudarna. På Island och Shetlandsöarna härskar nordiska jarlar som fortsätter att dra ut på plundringståg ända fram till 1300-talet.

**KNUT-GÖRAN KÄLLBERG**

knut-goran.kallberg@expressen.se



# DOKUMENT *EXPRESSEN*

# MISSA INTE NÄSTA DEL!

På köpet med Expressen onsdag 15 juli!

## DOKUMENT

*EXPRESSEN* SVERIGES BLODIGA HISTORIA 2:10  
ONSDAG 15 JULI



# Frihetskrigarna

**TOLV SIDOR:** Historien om snapphanarna är en berättelse färgad av blod under två hänsynslösa länders kamp om herraväldet i södra Norden

**Vär är alla delar i serien**

- |   |   |
|---|---|
| <b>1</b><br><br><b>Havets härskare</b><br>MÅNDAG 13 JULI          | <b>2</b><br><br><b>Frihetskrigarna</b><br>ONSDAG 15 JULI      |
| <b>3</b><br><br><b>Häxysterin</b><br>MÅNDAG 20 JULI               | <b>4</b><br><br><b>Den svenska rebellen</b><br>ONSDAG 22 JULI |
| <b>5</b><br><br><b>Den blodiga brödrakampen</b><br>MÅNDAG 27 JULI | <b>6</b><br><br><b>Sturmaktens fall</b><br>ONSDAG 29 JULI     |
| <b>7</b><br><br><b>Den omöjliga kärleken</b><br>MÅNDAG 3 AUGUSTI  | <b>8</b><br><br><b>Bloodbadet</b><br>ONSDAG 5 AUGUSTI         |
| <b>9</b><br><br><b>Trettio år i strid</b><br>MÅNDAG 10 AUGUSTI    | <b>10</b><br><br><b>Maskeradmordet</b><br>ONSDAG 12 AUGUSTI   |